

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕУСТРОЮ

Кваліфікаційна робота

рівня вищої освіти «Бакалавр»

на тему: **«ОРГАНІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ЗЕМЕЛЬ»**

Спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій»

Виконала: студентка групи ЗВ – 41

Сахалюк А. В.

Керівник: к. е. н., доцент

Ступень О. І.

ДУБЛЯНИ- 2024

УДК 332.3

Організація раціонального використання земель. Сахалюк А. В. Кваліфікаційна робота. Кафедра землеустрою. Львів, Львівський національний університет природокористування, 2024 р.

47 с. текстової частини, 9 таблиць, 4 рисунки, 22 використаних джерела.

У роботі розглянуто науково-теоретичні аспекти раціонального використання земель.

Проаналізовані просторові умови та структуру земельних угідь Вороцівського старостинського округу Івано-Франківської селищної громади Яворівського району Львівської області. Вороцівський старостинський округ, загальною площею 2007,0 га, розташований в південно-східній частині Яворівського району Львівської області.

Вдосконалено систему землекористувань. Проведено оцінку угідь за рівнем антропогенного навантаження, розраховано коефіцієнт екологічної стабільності території та розроблено пропозиції щодо перспективного використання земель.

Ключові слова: національна економіка, сталий розвиток, сталі землекористування, раціональне землекористування, земельні ресурси.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ.....	9
РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА	14
2.1. Загальна характеристика.....	14
2.2. Клімат.....	14
2.3. Рельєф.....	16
2.4. Ґрунтовий покрив.....	17
2.5. Гідрологія.....	21
2.6. Рослинність.....	22
РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ.....	23
3.1. Розвиток сталого землекористування.....	23
3.2. Аналіз сучасного стану використання земельних ресурсів.....	26
3.3. Оптимізація антропогенного навантаження території.....	30
РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	35
РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	39
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ВСТУП

Нині питання сталого та раціонального землекористування набирають актуальності в більшості держав світу. І ці питання надзвичайно загострилися внаслідок повномасштабного вторгнення росії на територію України. Дивлячись на це метою даної роботи є дослідження та узагальнення розвитку системи сталого та раціонального землекористування, визначення існуючих проблем землекористування в сучасних умовах.

На основі вивчення та узагальнення світового досвіду визначено особливості та відмінності у розвитку системи сталого землекористування в окремих країнах світу.

Нинішні економічні умови в Україні потребують створення відповідних інституційних умов та удосконалення механізмів забезпечення сталого землекористування з урахуванням військового часу.

Дослідивши, що задля забезпечення сталого та раціонального землекористування в Україні врахувавши світовий досвід, що застосовується в більшості країн світу, слід розробити комплекс положень та рекомендацій теоретичного, методологічного та практичного змісту.

Методичною основою формування національної земельної політики у сфері управління землекористуванням є мета сталого розвитку, на основі якої формуються переваги соціального, економічного та екологічного розвитку в глобальному масштабі.

Розробка збалансованого розвитку землекористування вимагає свідомого проектування збалансованого співвідношення, особливо між економічним зростанням як економічним фактором. Варто розглядати навколишнє середовище як екологічний елемент та соціальний фактор.

Система землекористування - це відкрита соціально-екологічна економічна система з певними межами, в якій взаємодіють підсистеми, що характеризуються певними характеристиками та системною організацією, такою як економічна, соціальна, інституційна та екологічна підсистеми.

Програма сталого розвитку землекористування, являється різноманітним набором програм, які відображені в глобальній екологічній політиці (міжнародний рівень), державній екологічній та земельній політиці (національний рівень), регіональній та місцевій земельній та екологічній політиці. Тому держава зобов'язана забезпечити належні інституційні умови для сталого розвитку землекористування як соціально - екологічної економічної системи. Перспективним напрямком досліджень є визначення рівнів, принципів і функцій національного управління у сфері розробки та реалізації земельної та екологічної політики.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз нинішнього стану землекористування та пошук напрямків, що забезпечують охорону та раціональне використання земель.

Задля досягнення даної мети застосовувалися такі методи: аналіз і синтез, індукція та дедукція, компонентний аналіз, порівняння, аналогія, класифікація, статистичний аналіз, експертне опитування, бібліометричний аналіз, аналіз трендів, структурно-логічне узагальнення. Проведено бібліометричний та трендовий аналіз співвідношення термінів «збалансоване землекористування» та «раціональне землекористування».

Об'єктом кваліфікаційної роботи є Вороцівський старостинський округ Івано-Франківської селищної громади Яворівського району Львівської області.

Землі Вороцівського старостинського округу Івано-Франківської селищної громади Яворівського району Львівської області розташовані в південно-східній частині Яворівського району на відстані 45 км від районного центру м. Яворів та 12 км від обласного центру м. Львів. Площа території складає 2007,0 га. На вказаній території знаходиться 4 села: Вороців, Карачинів, Паланки та Солуки.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 47 сторінок

основного тексту. Робота містить 4 рисунків, 9 таблиць, а також список використаних джерел із 22 назв на 3 сторінках.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Сьогодні в умовах децентралізації влади при створенні об'єднаних територіальних громад важливим є питання щодо методологічної та методичної організації використання та охорони земель у системі територіального землекористування. Це пов'язано з нововведеннями при розробленні документації з просторового планування, планів об'єднаних територіальних громад, введенням місцевих правил регулювання забудови для встановлення порядку планування, забудови та іншого використання сільських територій [17].

В умовах глобалізації економічних процесів, посилення регіональної інтеграції, що призводить до посилення антропогенного впливу на земельні ресурси, а також пошуку шляхів покращення життєвого середовища, просторове планування стає ефективним інструментом реалізації суспільства. Відмінність полягає в синергії та інтеграції всіх сфер господарської діяльності та господарювання, що дає змогу досягти економічної ефективності, соціального добробуту та екологічної безпеки конкретної території.

Загальноприйнятим і визнаним є те, що використання земельних ресурсів має вирішальне значення для економічного зростання нації та є її стратегічним активом [1]. Найважливішою складовою суспільства є земля. Ідея сталого розвитку, яка була прийнята на Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, спрямована на досягнення гармонійного використання земельних ресурсів. Водночас основні принципи сталого розвитку, які були наголошені під час цієї конференції, можуть бути досягнуті лише шляхом прийняття екологічно безпечного методу землекористування. Екологічний стан землі впливає на продовольчу безпеку всієї країни.

Щоб створити стійку систему землекористування, мають відбутися суттєві зміни в економічній структурі суспільства, зокрема у способі

володіння та використання землі. Україна відчуває зростаючий попит на покращення відносин у секторі земельних ресурсів для сприяння кращій співпраці між зацікавленими сторонами щодо власності та використання землі, що має вирішальне значення для сталого розвитку у сфері природних ресурсів. Україна хоче наслідувати європейський шлях управління та використання земельних ресурсів. Як наслідок, в економічній системі України земля має бути віднесена до окремої групи з огляду на її унікальність як вид власності та вид нерухомості [20].

Україна стикається з серйозними та невідкладними проблемами щодо управління землекористуванням у спосіб, який є екологічно та соціально відповідальним, особливо під час нинішнього надзвичайного стану. Ґрунтовий покрив в Україні в деякій мірі постраждав або і зруйнований війною росії, яка почалася в 2014 році і триває багато років. Вторгнення, яке почалося 24 лютого 2022 року, загострило проблему деградації ґрунтів, а інтенсивні бої в окремих регіонах викликали сумніви щодо безпеки використання земель, які постраждали від військових дій [16].

Державна екологічна інспекція України підрахувала, що земельним ресурсам України завдано збитків на понад 1,4 млрд грн. Загальна сума збитків, завданих агресором, становить 760 млн грн, що становить 57% збитків, завданих сільськогосподарським землям. Обстріли інфраструктури, в тому числі критичної, призвели до забруднення величезних земель через порушення правил поводження з відходами.

На сьогоднішній день в межах України існує 330 екологічних небезпек. Якість землі, яка використовується для ведення сільського господарства в Україні, зараз є серйозною проблемою. Нині в країні налічується близько 2,5 млн га земель, які не використовуються для ведення сільського господарства. Війна завдала великої шкоди природним територіям України, постраждало близько 20% заповідних територій, 17 водно-болотних угідь міжнародного значення, 160 регіонів Смарагдової мережі, 4 біосферні заповідники. Це ставить під загрозу цілі збереження природи, зменшує здатність вловлювати

вуглекислий газ і прискорює розширення сухих і пошкоджених земель, особливо тих, що використовуються для сільського господарства. Військові дії вплинули на 2,97 млн га лісів в Україні. Землі країни під час війни були забруднені вибухонебезпечними предметами на площі 160 тис. км².

За даними ООН, під час війни в Україні площа деградованих сільськогосподарських земель збільшилася на 12%.

Екологи розраховують, що щорічно планета втрачає 24 млрд тонн родючих ґрунтів, і якщо ця тенденція триватиме, то до 2050 року рівень деградації ґрунтів у світі може досягти 96%. До початку війни рівень розораності земель в Україні був одним з найвищих у світі - 54%, а в деяких регіонах досягав 70% і більше, в той час як середній показник у країнах ЄС складає 30-35%. Це стало можливим через відсутність стратегії землекористування, порушення законів землеробства та екологічної рівноваги. Зараз 30% території України є зоною підвищеної небезпеки в землеробстві через порушення ґрунтового покриву. Економічні збитки від деградації ґрунту оцінюються на близько 40 млрд грн на рік.

У зв'язку з цим, необхідно провести подальші дослідження щодо розвитку системи сталого землекористування та розроблення відповідних механізмів її реалізації в умовах відбудови національної економіки України. Перш за все, це передбачає вивчення та узагальнення досвіду, який застосовуються в різних державах світу.

Сучасна державна політика України спрямована на стале та раціональне використання земель, а також створення екологічно безпечних умов для ведення сільськогосподарської діяльності. Ця політика реалізується через різні закони, зокрема Земельний кодекс, Закон «Про оренду землі», Закон «Про землеустрій», Закон «Про державний земельний кадастр», Закон «Про державну реєстрацію речових прав» і т. д.

Проаналізувавши наукові джерела видно, що визначні українські вчені-економісти на протязі останніх десятиліть вагому увагу приділяють вивченню властивостей світової практики регулювання використання земель

сільськогосподарського призначення, праці Данкевича В. [4]; Зінчук Т., Кошеля А. [7]; Ходаківської О., Лебека Р., Юрченка І. [8]; обґрунтуванню теоретичних і методологічних аспектів регулювання земельних відносин, праці Іванишина В., Липчука В., Грещук Г. [2]; Дудзяка О. [5]; Гнатишин Л., Прокопишин О. [22].

Команда дослідників створила теоретичну базу, яка окреслює різні процеси, пов'язані зі встановленням та управлінням земельними відносинами в рамках сталого та збалансованого використання земельних ресурсів. Ця концептуальна модель спрямована на сприяння відповідальному використанню, захисту та відродженню земельних ресурсів як невід'ємної частини просторового соціально-економічного розвитку. Дослідники також визначили ключові компоненти цієї основи, які покликані посилити земельні відносини та створити основу для реалізації конкретних стратегій забезпечення сталого та збалансованого використання та відтворення земельних ресурсів [9].

Провівши бібліометричний аналіз встановлено, що багатоманітні засади забезпечення розвитку системи сталого та раціонального землекористування є частиною довготривалого наукового інтересу більшості провідних іноземних вчених. Згідно з назвами статей, анотаціями та ключовими словами, у міжнародній науковій базі даних Scopus виявлено 980 документів, опублікованих у 1987–2023 роках (рис. 1.1).

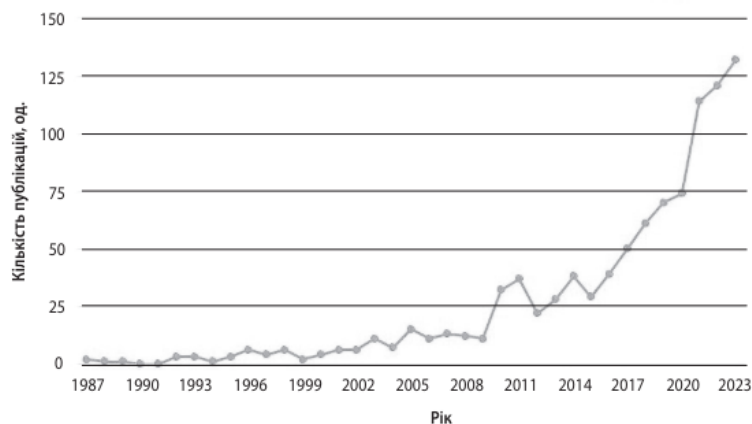


Рисунок 1.1 - Динаміка кількості наукових публікацій у наукометричній базі Scopus, які висвітлюють окремі питання сталого землекористування

Як видно на рисунку 1.1 особливого значення ці питання набули в період з 2005 р. У період 2005–2023 рр. кількість наукових праць підійнялася з 20 до 140, або у 9 раз. Протягом даного періоду середній темп збільшення склав 45%. У більшості публікацій використовуються такі ключові слова: землекористування, земельна реформа, просторове планування, ГІС-технології, показники придатності земель, сільськогосподарські землі, сталий розвиток, сільське господарство, лісове господарство, лісові ресурси, екологічні аспекти, екологічні проблеми, заходи щодо землі охорони, продовольча безпека, економічний механізм, просторовий аналіз, ґрунт, землеустрій та ін.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА

2.1. Загальна характеристика

Землі Вороцівського старостинського округу Івано-Франківської селищної громади Яворівського району Львівської області розташовані в південно-східній частині Яворівського району на відстані 45 км від районного центру м. Яворів та 12 км від обласного центру м. Львів. Площа території складає 2007,0 га. На вказаній території знаходиться 4 села: Вороців, Карачинів, Паланки та Солуки.

По території землекористування проходять автодороги районного значення і внутрігосподарські дороги.

Територія Вороцівського старостинського округу входить до Яворівського природно-сільськогосподарського району Поліської зони. Для якої характерна порівняно незначна строкатість ґрунтового покриву, обумовлена відносно однотипними природними умовами – кліматом, рельєфом, рослинністю, особливостями ґрунтотворних порід, умовами зволоження і іншими факторами ґрунтотворення.

2.2. Клімат

Територія знаходиться в межах Опільсько-Розтоцького агрокліматичного району, який характеризується атлантично-континентальним кліматом, високою зволоженістю, м'якими зимами з частими відлигами та помірно-теплим літом без посух.

Середня багаторічна температура повітря становить 7,1-7,5° С.

Найхолоднішим місяцем року є січень з середньомісячною температурою - 3,9° -4,3°С. В березні температура повітря стає позитивною і починає різко зростати, досягаючи максимуму улітку. Найтепліший місяцем є липень з середньою температурою 18,2°-18.8° С.

Це помірно теплий та достатньо зволожений район (гідротермічний коефіцієнт 1,5-1,9).

Для характеристики середніх температур повітря та сум опадів по місяцях і за рік використані дані спостережень метеостанції міста Яворів.

В таблиці 2.1 можна побачити розподіл температур на протязі року.

Таблиця 2.1 - Розподіл температур повітря на протязі року

Місяці	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
t ⁰	-4,3	-3,2	1,2	7,6	14,2	17,0	18,5	17,7	13,5	8,1	-1,8	-3,6

Сума активних температур становить 2385° С . Тривалість періоду з температурою понад 5° становить 210-215 днів. Середньорічна величина відносної вологості повітря становить 70-80%.

Розподіл опадів на протязі року нерівномірний. Найбільше їх припадає на літні місяці (червень-серпень), найменше на зимові (січень-лютий). Проте річні і місячні величини опадів характеризуються значною мінливістю, тому на даній території спостерігається і недостача вологи в сухі роки, так і її надлишок у волозі. За багаторічними даними, середня річна кількість опадів становить 641 - 742 мм.

В таблиці 2.2. можна побачити розподіл опадів на протязі року.

Таблиця 2.2 - Розподіл опадів на протязі року в мм

Місяці	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень
Опади	37	35	42	49	75	108	106	81	59	54	56	44

Відносна вологість повітря висока, в середньому 70 – 80% і досить стала протягом року.

В зв'язку з нестійкою погодою в холодний період, умови перезимівлі озимих культур і багаторічних трав іноді бувають несприятливими. В зимовий період земля промерзає на глибину 30-35 см.

Вітровий режим характеризується частими вторгненнями повітряних мас Атлантики і таким же частим проходженням циклонів. Помітний тут вплив континентального і навіть арктичного повітря, а також антициклонів, особливо східноєвропейських. Переважає західний перенос повітряних мас, що зумовлює перевагу вітрів західної чверті над вітрами східної чверті. Повітряні маси атлантичного океану пом'якшують добові та річні коливання температури повітря. Кількість днів з сильними вітрами (більше 15 м/с) за рік коливається в межах 12 днів.

Атмосферна посуха, в основному відмічається в літній період (червень-серпень), коли щомісячна її ймовірність досягає 3-5 днів. В окремі роки кількість посушливих днів коливається в межах від 7-50 днів.

Всі ці коливання посушливого періоду відбиваються негативно на вирощуванні як зернових, так і в інші періоди посухи – на цукровий буряк. В загальному кліматичні умови сприятливі для вирощування всіх районованих сільськогосподарських культур.

2.3. Рельєф

В геоморфологічному відношенні територія Вороцівського старостинського округу за геоморфологічним районуванням проф. П. М. Циця розташована в Розтоцькому природному районі, який є продовженням Подільської височини і характеризується ерозійними формами рельєфу - горбистих пасм та горбів.

Горбисте пасмо виразно виділяється на півночі території і простягається із заходу на схід. Воно розчленоване ярами та балками, що мають ухил на південь до долини річки Домажир.

Заплава річки Домажир відносно не широка і простягається з південного заходу на схід.

В південній частині території рельєф більш спокійний і представлений рівниною з розвинутим мікрорельєфом.

2.4. Ґрунтовий покрив

Характеризуючи геоморфологічну будову території з точки зору впливу її на розвиток ерозійних процесів слід відмітити, що основна частина представлена корінним плато і похилими схилами, які своїм геоморфологічним положенням не зазнають істотного площинного змиву. Тільки прибалкові схили зазнають поверхневого змиву з утворенням слабо - і середньо змитих ґрунтів.

В північній частині Вороцівського старостинського округу на південних схилах відрогів Розточчя поширена водна ерозія.

Розрахунок втрат ґрунту і гумусу від водної ерозії наведений в таблиці 2.3.

Для розрахунку повних втрат ґрунту і гумусу від водної ерозії використані показники еколого-економічної оцінки комплексу протиерозійних заходів в Львівській області.

Лінійна ерозія представлена на дуже крутих схилах розмивами та ярами, де відслонюються ґрунотворні і підстелаючі породи. Ерозійні процеси найбільш інтенсивно розвинуті саме на не розорюваних угіддях, а тому застосування техніки для посіву і обробітку сільськогосподарських культур майже необмежене.

Характер геоморфологічної будови території господарства обумовив різноманітне сільськогосподарське використання земель, при якому рівнинні землі та їх схили використовуються переважно як орні землі.

Таблиця 2.3 - Розрахунок повних втрат ґрунту і гумусу від водної ерозії

Показники, всього втрат, ступінь змиття ґрунтів	Площа, га	Втрати	
		на 1 га	всього одиниць
1. Втрати ґрунту, т	71,6		190800,0
слабо змиті	12,0	1000,00	12000,00
сильно змиті	59,6	3000,00	178800,0
2. Втрати гумусу, т	71,6		2447,88
слабо змиті	12,0	10,29	123,48
сильно змиті	59,6	39,00	2324,4

Наведені розрахунки вказують на необхідність найшвидшого впровадження повного комплексу заходів по припиненню деградації ґрунтів та відновлення їх родючості.

Ґрунтовий покрив території дослідження неоднорідний. Вологий клімат з промивним водним режимом, водно-льодовикові відклади та елювій верхньокрейдових відкладів як ґрунтоутворюючі породи, майже суцільна (в минулому) лісова і лучна рослинність сприяли формуванню дерново-підзолистих, дерново-карбонатних, лучних, дернових і болотних ґрунтів. Добре розвинений мезо- і мікрорельєф зумовив часту зміну провідних факторів ґрунтоутворення. Залежно від цих факторів змінювались і елементарні ґрунтові процеси, внаслідок чого і формувалася дуже складна, мозаїчна структура ґрунтового покриву.

Ґрунти утворюють певні структурні комплекси, які характеризуються різним поєднанням дерново-підзолистих, дерново-карбонатних, дернових, лучних, болотних та інших ґрунтів і їхніх відмін.

Дерново-підзолисті ґрунти складають основу ґрунтового покриву старостинського округу. Приурочені до малопріпіднятих слабохвилястих межиріч, окремих гряд, горбів у межах денудаційно-аккумулятивних рівнин, складених водно-льодовиковими піщаними і супіщаними відкладами.

Сформувались внаслідок підзолистого і дернового процесів ґрунтотворення під сосновими, дубово-сосновими та мішаними лісами. За ступенем опідзолення виділені дерново-слабопідзолисті ґрунти.

Через слабку дренажність території і близьке залягання ґрунтових вод, більшість дерново-підзолистих ґрунтів відносять до глеюватих та глейових.

Дерново-підзолисті ґрунти легкого гранулометричного складу характеризуються незадовільними фізичними і водно-фізичними властивостями і зазнали частково вітрової ерозії. Вміст гумусу в гумусово-елювіальному горизонті коливається від 0,6% до 2,0%. Реакція ґрунтового розчину переважно слабо- та середньокисла.

Ґрунти, що сформувались на схилах Розточчя піддаються ерозії.

Дерново-приховано підзолисті ґрунти менш поширені і приурочені до вершин добре дренажних горбів та гряд і піддаються дефляції. Вміст гумусу у верхньому горизонті критично малий 0,4%.

Підзолисто-дернові ґрунти мають незначне поширення і приурочені до понижених ділянок рельєфу. Вони характеризуються добре розвинутим гумусово-елювіальним горизонтом і відносно високим вмістом гумусу, який коливається в межах 1,2-2,2%. Вони менш кислі. Реакція ґрунтового розчину переважно слабокисла.

Лучні ґрунти утворилися внаслідок дернового процесу ґрунтотворення в гідроморфних умовах під лучною рослинністю на водно-льодовикових, алювіальних і елювіальних відкладах. Приурочені до знижених ділянок рівнин, річкових терас, заплав, периферій боліт. Вони відносно добре гумусовані. Вміст гумусу коливається від 2,2% до 3,6%. Реакція ґрунтового розчину переважно слабокисла.

Дернові ґрунти залягають у широких зниженнях серед вододілів, по периферії боліт, річкових заплав. Вміст гумусу становить 2,0-3,6%.

До знижених, слабостічних ділянок рельєфу, заплав річок приурочені лучно-болотні та болотні ґрунти.

По матеріалах корегування крупномасштабного ґрунтового обстеження земель виділено 19 агровиробничих груп ґрунтів.

Таблиця 2.4 - Агровиробничі групи ґрунтів Вороцівського старостинського округу

№ п/п	Шифри агровиробничих груп ґрунтів	Назва агровиробничих груп ґрунтів	Площа, га
1	2	3	4
1	4а	Дерново-підзолисті глеюваті, піщані слабодефльовані	21,9
2	5а	Дерново-підзолисті глеюваті, піщані	126,5
3	5в	Дерново-підзолисті глеюваті, супіщані	155,0
4	10а	Дерново-підзолисті глеюваті на водно льодовикових відкладах підстелених елювієм карбонатних порід, піщані	73,7
5	10б	Дерново-підзолисті глеюваті на водно льодовикових відкладах підстелених елювієм карбонатних порід, зв'язно-піщані	225,7
6	13в	Підзолисто-дернові, супіщані	20,4
7	21в	Дерново-підзолисті слабо змиті, супіщані	5,2
8	23в	Дерново-підзолисті сильно змиті, супіщані	23,7
9	23г	Дерново-підзолисті сильно змиті, легко суглинкові	45,4
10	141	Лучно-болотні	119,7
11	145	Торфово-болотні ґрунти і торфовища мілкі не осушені	49,4
12	146	Торфово-болотні	43,2
13	151	Торфовища середньо глибокі і глибокі слабо- і середньо розкладені, осушені	74,9
14	153	Торфовища низинні середньо глибокі добре розкладені	119,9

Продовж. табл. 2.4

1	2	3	4
15	173б	Чорноземно-лучні солонцюваті оглеєні та каштаново-солонцюваті	21,4
16	176в	Дернові супіщані	26,3
17	178б	Дернові та лучні глейові, зв'язно-піщані	48,9
18	178в	Дернові та лучні глейові, супіщані	99,6
19	178г	Дернові та лучні глейові, легко суглинкові	51,3
Разом			1352,1
Необстежених			654,9
Всього			2007,0

На території старостинського округу присутні особливо цінні ґрунти це зокрема, торфовища низинні середньо глибокі добре розкладені.

В загальному ґрунтовий покрив території землекористування при правильній організації території та застосуванні агротехнічних протиерозійних заходів сприятливий для вирощування всіх районованих сільськогосподарських культур.

2.5. Гідрологія

Південна частина Вороцівського старостинського округу омивається водами річки Домажир. Глибина залягання ґрунтових вод на заплаві сягає глибини 2,5-3,0м.

Зволоження ґрунтів відбувається головним чином за рахунок атмосферних опадів, і тільки на ділянках понижень вододільного плато та днищах балок воно доповнюється ґрунтовими водами, які знаходяться тут близько поверхні (0,5-2,5). Через це ґрунтові води здійснюють тут досить істотний вплив на формування ґрунтів, обумовлюючи їх оглеєння, часом досить інтенсивне.

Глибина ґрунтових вод вододільних ділянок дуже коливається, особливо в четвертинних відкладах, де водоносний горизонт, через їх рихлість – непостійний, або ж зовсім відсутній. Для ґрунтових вод господарства характерна відсутність помітної кількості легкорозчинних солей.

Ґрунтові води на даній території придатні для пиття, зрошування та інших сільськогосподарських цілей.

2.6. Рослинність

В далекому минулому майже вся територія була вкрита на високих елементах рельєфу дубово-грабовими лісами, про що свідчать поширені тут опідзолені ґрунти.

В сучасний час за флористичним районуванням територія віднесена до Північно-балканської провінції, а межах України – до ботаніко-географічного району Поліської зони.

В зв'язку з великою розораністю території мало масивів з природною рослинністю, через що сучасна природна трав'яниста рослинність за своїм видовим складом не дуже різноманітна і зустрічається переважно на пасовищах, сінокосах і польових дорогах.

Дерев'яниста рослинна формація представлена переважно широколистяними породами лісових полежахисних смуг з перевагою в них дуба, липи, клена, ясеня, берези. Для чагарників властиві породи, характерні для Лісостепу.

В даний час на переважній частині землекористування, за виключенням нерозораних ділянок будь-який помітний вплив природної рослинності на формування ґрунтів не спостерігається і розвиток ґрунтового вкриття відбувається під впливом діяльності людини.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

3.1. Розвиток сталого землекористування

Уряд, бізнес, наука, освіта та екологічний сектор в Україні протягом тривалого часу зосереджували увагу на розвитку сталого землекористування. Україна володіє значними площами земельних ресурсів, із загальної площі Європи, 6% становила України, а 19% з них - сільськогосподарські угіддя. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру повідомила, що площа території України на 1 січня 2020 року становила 603,5 тис. км². З 2015 по 2019 рік площа сільськогосподарських угідь зменшилася на 2,8%, тоді як площа забудованих земель за цей же період зросла на 43,8%. Дані показують, що кількість землі, яка використовувалася для ведення сільського господарства, у 2020 році була меншою, ніж у 2000 році. У результаті проведених досліджень стає очевидним, що питання створення сталої та раціональної системи землекористування в Україні є надзвичайно актуальним.

На думку О. Корогода [6], для територій, постраждалих від війни, важливо передбачити такі заходи, як біоремедіація, що спрямована на зменшення присутності важких металів, відновлення природного мікробного співтовариства, боротьбу з ущільненням ґрунту та вирішення забруднення нафтою. Для відновлення родючості ґрунтового шару та запобігання його погіршенню пропонуються два методи: рекультивація або консервація. Тип технології, яка буде використовуватися, залежить від того, наскільки забруднена ділянка, для чого вона буде використовуватися, а також від того, наскільки легко і доцільно використовувати дану технологію.

На думку О. Павлів [12], в Україні необхідно прийняти такі аспекти земельного регулювання різних країн світу: переконатися, що аграрно-екологічній системі надається найвище значення, що є фундаментальним аспектом дослідження земельних відносин; створити систему ідентифікації та управління потенційними ризиками; удосконалити кадастрову систему;

забезпечити участь широких верств населення в управлінні земельними справами; забезпечити, щоб земля видавалася залежно від того, хто має найбільший контроль над нею; переконатися, що уряд має контроль над сільськогосподарськими землями, щоб зупинити людей від купівлі та продажу землі лише заради прибутку та запобігти розпаду малого фермерства у разі зміни власника; утворити групу для встановлення єдиних цін на землю сільськогосподарського призначення, встановлення загальнодержавного стандарту вартості землі, збереження малих і середніх фермерських господарств, обмеження безробіття на місцях; створити малі підприємства і можливості працевлаштування в регіонах з численними малими адміністративними одиницями, що характеризуються великими, інтенсивно спеціалізованими фермами та меншими спеціалізованими фермами; контроль за ринком землі сільськогосподарського призначення за допомогою різних інструментів, таких як ціни, податки, обмеження кількості землі, яка може бути куплена, продана чи використана, державні замовлення на виробництво та розподіл сільськогосподарської продукції тощо.

Отже для забезпечення ефективного правового забезпечення сталого землекористування вкрай важливо:

- підтримувати безперервність існуючих механізмів землекористування шляхом їх поновлення на один рік без згоди залучених сторін і без внесення цієї інформації до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно щодо договорів оренди, емфітевзису, суперфіцію, земельних сервітутів, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення;

- в умовах воєнного стану обмежити строки визнання права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності та власності органів місцевого самоврядування, а також земельні ділянки, що залишаються у колективній

власності сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарських кооперативів чи сільськогосподарських колективів до одного року;

- визначити розмір орендної плати за користування такою земельною ділянкою, при цьому сума не повинна перевищувати 8% від нормативної грошової оцінки землі;

- визначити розмір орендної плати за землю як середньої нормативної грошової оцінки одиниць обробленої землі в районі;

- запровадити суворі обмеження щодо пропонованого використання орендарями землі сільськогосподарського призначення;

- забезпечити якнайшвидшу передачу землі в користування шляхом укладення договорів оренди землі лише в електронній формі та здійснення передачі землі в оренду без проведення земельних торгів на умовах, встановлених законом;

- створити правові умови для формування земельних ділянок в оренду без внесення відомостей про землю до державного кадастру та без присвоєння кадастрового номера на підставі технічної документації землеустрою з інвентаризації земель, яка є додатком до договору оренди землі;

- заборонити безоплатну передачу державних і міських земель у приватну власність, формування сільськогосподарських ділянок, аукціони з продажу земельних ділянок на праві оренди, праві власності на землю, земель державної власності та комунального сільськогосподарського призначення;

- відмінити незавершені земельні аукціони щодо придбання в оренду земель сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності;

- встановити, що у випадках відсутності доступу до Державного реєстру прав власності на нерухоме майно перехід права користування землею не вимагав внесення запису до Державного реєстру прав власності на нерухоме майно.

3.2. Аналіз сучасного стану використання земельних ресурсів

Вороцівський старостинський округ розташований в південно-східній частині Яворівського району на відстані 45 км від районного центру м. Яворів та 12 км від обласного центру м. Львів. Площа території складає 2007,0 га. На вказаній території знаходиться 4 села: Вороців, Карачинів, Паланки та Солуки.

Характеристику населених пунктів подано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 - Характеристика населених пунктів

Назва населеного пункту	Рік заснування	Площа, га	Кількість жителів
с. Вороців	1240	200,1	1228
с. Карачинів	1240	160,4	515
с. Паланки	1240	104,1	278
с. Солуки	1240	100,1	124

Вороцівський старостинський округ межує на півночі з Зимноводівською територіальною громадою, на заході з Мальчицівським, на південному заході з Порічанським, на півдні з Домажирівським старостинськими округами Івано-Франківської селищної громади, на сході та на північному сході з Львівською міською громадою.

За даними інвентаризації земель на території Вороцівського старостинського округу складена експлікація земельних угідь, вона відображена в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - Експлікація земельних угідь старостинського округу

Назва угідь	Площа	
	Га	%
Сільськогосподарські землі	1423,22	70,91
Під господарськими дворами і будівлями	21,1	1,05
Ліси та інші лісовкриті площі	408,3	20,34
Забудовані землі	97,54	4,86
Відкриті заболочені землі	1,0	0,05
Відкриті землі без рослинного покриву	28,44	1,42
Води	27,4	1,37
ВСЬОГО	2007,0	100

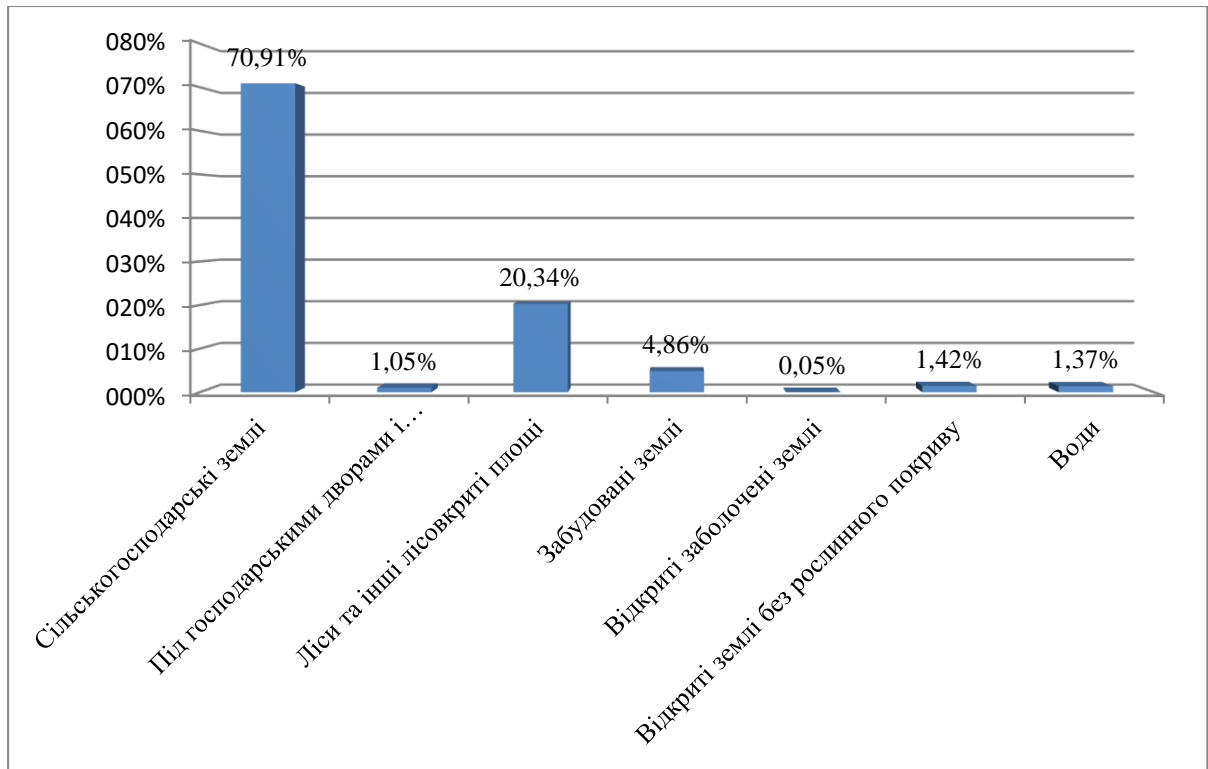


Рисунок 3.1 - Структура земельних угідь старостинського округу

Як бачимо, в структурі земельних угідь найбільшу площу займають сільськогосподарські землі, а саме 1423,22 га (70,91%) від загальної площі всіх земель старостинського округу.

Таблиця 3.3 - Експлікація сільськогосподарських угідь

Назва угідь	Площа	
	Га	%
Рілля	1142,4	80,27
Багаторічні насадження	20,28	1,42
Сіножаті	28,0	1,97
Пасовища	232,54	16,34
Всього с./г. угідь	1423,22	100

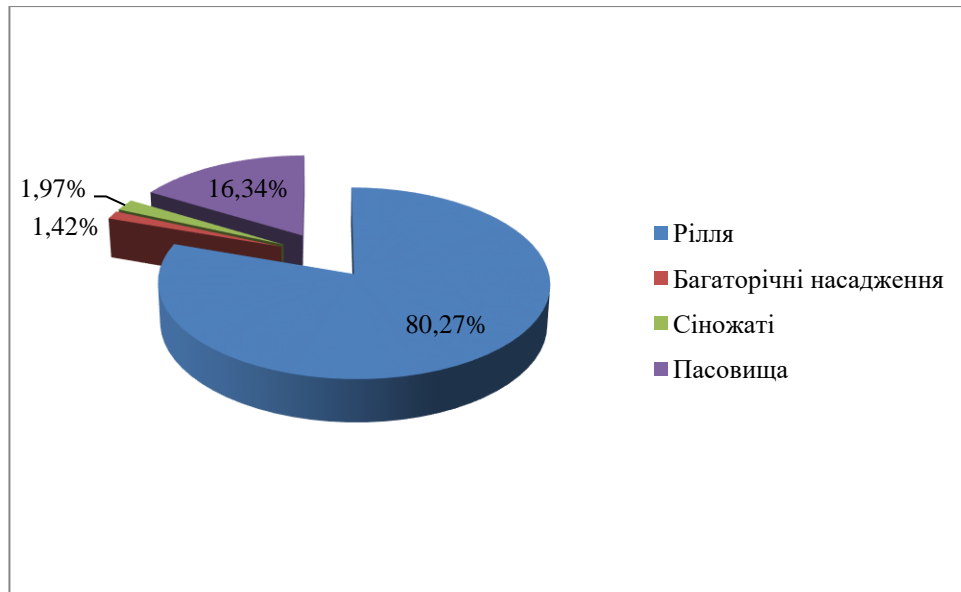


Рисунок 3.2 - Характеристика сільськогосподарських угідь

На території старостинського округу із загальною площею сільськогосподарських угідь 1423,22 га найбільша питома вага належить ріллі, розміщено – 1142,4 га (80,27%) від загальної площі сільськогосподарських угідь.

При характеристиці використання земель у структурі сільськогосподарського виробництва використовують показники розораності сільськогосподарських угідь, сільськогосподарської освоєності та лісистості.

Лісистість території вказує на розмір території, яка покрита лісовими насадженнями і визначається за формулою:

$$Лт = П\text{лн} / Пз, \quad (3.1)$$

де П\text{лн} – площа лісонасаджень, га;

Пз – загальна площа сільської ради, га.

$$Лт = 408,3 / 2007,0 = 0,20$$

С/г освоєність території вказує на розмір території, яка зайнята в сільськогосподарському виробництві і визначається за формулою:

$$O_T = P_{c/g} / P_z, \quad (3.2)$$

де $P_{c/g}$ – площа сільськогосподарських угідь, га.

$$O_T = 1423,22 / 2007,0 = 0,71$$

Розораність території визначається за формулою:

$$P_T = P_r / P_z, \quad (3.3)$$

де P_r – площа ріллі, га.

$$P_T = 1142,4 / 2007,0 = 0,57$$

Сільськогосподарська освоєність на території Вороцівського старостинського округу становить 71%, розораність території – 57%, і відповідно лісистість складає 20%.

Розподіл земель за формами власності на території Вороцівського старостинського округу подано на рисунку 3.3.

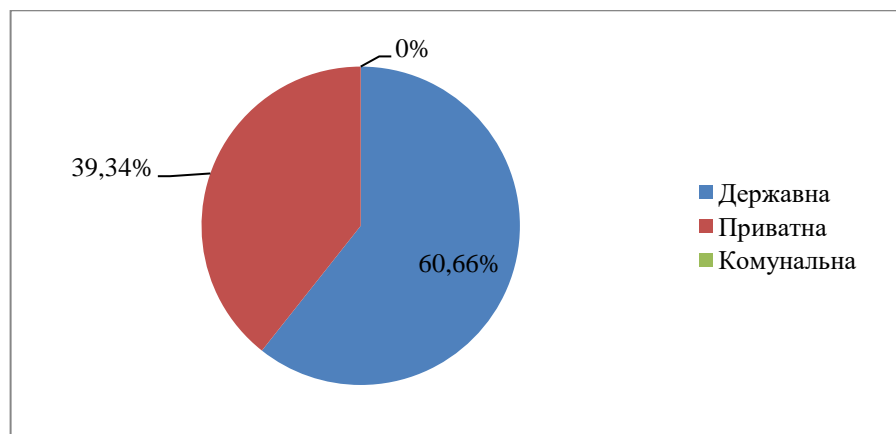


Рисунок 3.3 - Розподіл земель за формами власності

На території старостинського округу із загальною площею 2007,0 га розміщено – землі державної власності – 1217,52 га (60,66%), приватна власності – 789,48 га (39,34%). Як бачимо найбільшу питому вагу займають землі державної форми власності 60,66 % від загальної площі всіх земель.

Згідно даних «Звіту про наявність земель та їх розподіл за власниками землі, землекористувачами та угіддями та видами економічної діяльності» станом на 01.01.2016 р. Відділу Держгеокадастру у Яворівському районі, на території старостинського округу не показано земель, що перебувають в комунальній формі власності.

3.3. Оптимізація антропогенного навантаження території

Стале (збалансоване) використання та охорона земельних та інших природних ресурсів характеризується гранично допустимим рівнем інтенсивності та антропогенного навантаження землекористування і соціальною його спрямованістю, які характеризуються екологічними, економічними та соціальними показниками. Вважаємо, що ефективність управління земельними ресурсами та землекористуванням залежить від закономірностей рівня збалансованого землекористування, яке характеризується саме цими показниками, а саме: антропогенного навантаження та екологічної стабільності.

Коефіцієнт антропогенного навантаження $K_{a.n}$ характеризує, наскільки великий вплив має діяльність людини на стан довкілля, у тому числі й на земельні ресурси. Його обчислюють за формулою (3.4):

$$K_{a.n} = \frac{\sum P \times B}{\sum P} \quad (3.4),$$

де P – площа земель з відповідним рівнем антропогенного навантаження, га;

Б – бал відповідної площі з певним рівнем антропогенного навантаження.

За А. Третьяком, землі промисловості, транспорту, населених пунктів мають 5 балів; орні землі, багаторічні насадження – 4; природні кормові угіддя, залужені балки – 3; лісосмуги, чагарники, ліси, болота, землі під водою – 2; заповідники – 1 бал.

Якщо значення $K_{a.n}$ менше 3,0, це відповідає відносно низькому антропогенному навантаженню на територію, 3,1–3,5 – помірному, понад 3,5 – високому навантаженню [19].

Оцінку впливу складу угідь на екологічну стабільність території, стійкість якої залежить від сільськогосподарської освоєності земель, розораності й інтенсивності використання угідь, проведення меліоративних і культуротехнічних робіт, забудови території, характеризують коефіцієнтом екологічної стабільності. За розрахунками І. Риторські та Е. Гойке, коефіцієнт екологічної стабільності окремих угідь становить:

- забудована територія і дороги – 0,00;
- рілля – 0,14;
- лісосмуги – 0,38;
- фруктові сади, чагарники – 0,43;
- городи – 0,50;
- сіножаті – 0,62;
- пасовища – 0,68;
- ставки і болота природного походження – 0,79;
- ліси природного походження – 1,00.

Коефіцієнт екологічної стабільності на території сільської ради розраховують за формулою 3.5:

$$K_{ек.ст.} = \frac{\sum K_i \times P_i}{\sum P} \quad (3.5)$$

У кваліфікаційній роботі проведено розрахунок коефіцієнту антропогенного навантаження та коефіцієнту екологічної стабільності території Вороцівського старостинського округу. Результати розрахунку показано в таблиця 3.4.

Таблиця 3.4 - Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, К1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	К1×Р	Б×Р
При існуючому використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	97,54	0,00	487,7
Рілля	0,1	4,0	1142,4	114,24	4569,6
Захисні насадження	0,4	2,0	0,0	0,00	0,00
Сади	0,4	4,0	20,28	8,11	81,12
Сіножаті	0,6	3,0	28,0	16,8	84,0
Пасовища	0,7	3,0	232,54	162,78	697,62
Інші землі	0,6	2,0	50,54	30,32	101,08
Під водою	0,8	2,0	27,4	21,92	54,8
Ліси	1,0	2,0	408,3	408,3	816,6
Всього			2007,0	762,48	6892,52
Кек.ст. = 0,33					
Ка.н. = 3,52					

Користуючись шкалою градації величини коефіцієнта екологічної стабільності території (таблиця 3.5) можна визначити стабільність території.

Користуючись показниками таблиці 3.5, бачимо, що значення коефіцієнта екологічної стабільності відповідає стабільно нестійкій формі, а коефіцієнт антропогенного навантаження характеризує помірний рівень антропогенного впливу на стан екосистем.

Створення екологічно стабільної території дає змогу вирішити найважливіше екологічне питання, яке не розв'язується простим скороченням орних земель. Це питання про просторове забезпечення системної взаємодії орних земель і природних угідь.

Таблиця 3.5 - Шкала градації величини коефіцієнта екологічної стабільності території

Значення коефіцієнта	Стабільність території
> 0,33	Екологічно нестабільна
0,34-0,50	Стабільно нестійка
0,51-0,66	Середньо стабільна
<0,67	Екологічно стабільна

В процесі ґрунтового обстеження на території Вороцівського старостинського округу виявлено площі середньозмитих та намитих деградованих земель, використання яких під ріллю є економічно неефективним та екологічно недоцільним.

Екологічна стійкість безпосередньо залежить від наявної кількості природних фітоценозів – середовищестабілізуючих угідь, екосистеми яких функціонують за природними аналогами при мінімальному антропогенному впливі. Збагачення природними екосистемами сприятиме збільшенню його біорозмаїття, підвищенню стійкості й опору деградаційним процесам і дозволить значно покращити екологічну ситуацію.

Виходячи з попередніх розрахунків і аналізу існуючого використання земель, вважаємо за необхідне створити ряд заходів по доведенню антропогенного навантаження до оптимального та підвищення екологічної стабільності території. Спираючись на дані екологічної оцінки земель та ґрунтового обстеження запропоновано консервувати частину ріллі з середньозмитими та намитими ґрунтами у покращенні сіножаті (193,0 га) та у покращенні пасовища (143,4 га). В результаті збільшаться площі середовищестабілізуючих угідь та покращиться екологічна стабільність території. Наведемо розрахунки коефіцієнтів антропогенного навантаження та екологічної стабільності за проектним рішенням після консервації непридатної ріллі у покращенні сіножаті та у покращенні пасовища (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 - Розрахунок коефіцієнтів екологічної стабільності та антропогенного навантаження

Назва угіддя	Коефіцієнт екологічної стабільності угідь, К1	Бал угіддя, Б	Площа угідь, га	К1×Р	Б×Р
При проектному використанні земель					
Забудовані землі	0,0	5,0	97,54	0,00	487,7
Рілля	0,1	4,0	806,0	80,6	3224,0
Захисні насадження	0,4	2,0	0,0	0,00	0,00
Сади	0,4	4,0	20,28	8,11	81,12
Сіножаті	0,6	3,0	221,0	132,6	663,0
Пасовища	0,7	3,0	375,94	263,16	1127,82
Інші землі	0,6	2,0	50,54	30,32	101,08
Під водою	0,8	2,0	27,4	21,92	54,8
Ліси	1,0	2,0	408,3	408,3	816,6
Всього			2007,0	945,01	6556,12
Кек.ст. = 0,50					
Ка.н. = 3,27					

Після проведення заходів по консервації коефіцієнт антропогенного навантаження відповідатиме помірному, а коефіцієнт екологічної стабільності перейде у середньо стабільно форму. Також це дозволить сконцентрувати фінансові зусилля на більш продуктивних землях.

РОЗДІЛ 4 ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

В сучасне сільськогосподарське виробництво широко впроваджуються інтенсивні технології, високоефективні машини і механізми, зростає рівень електрифікації та хімізації, що супроводжується появою додаткових небезпечних та шкідливих виробничих факторів, які негативно впливають на здоров'я й безпеку аграріїв. Поява таких факторів формує додаткові труднощі в створенні здорових та безпечних умов праці. Успішно вирішувати питання охорони праці шляхом впровадження окремих профілактичних заходів у сучасних умовах не вдається. Тільки системний підхід спроможний дати позитивний результат, а це можливо тільки за допомогою системи управління охороною праці (СУОП). СУОП встановлює єдиний порядок організації та проведення роботи з охорони праці, обов'язковий для виконання всіма керівниками, спеціалістами, службовцями та працівниками кожного підприємства.

Під управлінням охороною праці розуміють підготовку, прийняття та реалізацію заходів, спрямованих на забезпечення безпеки, збереження здоров'я та працездатності людини в процесі праці.

Комплексне управління охороною праці з боку держави, власника, громадських органів і працівників забезпечить підвищення ефективності цієї діяльності.

Головною ланкою в системі управління охороною праці (СУОП), безумовно, було і залишається підприємство. Отже, характерною особливістю чинного законодавства є його спрямованість на визначення такої СУОП виробничого рівня, яка забезпечувала б запровадження чіткого механізму профілактичної роботи на місцях, визначала обов'язки суб'єктів трудових відносин (роботодавця і працівника), а також керівних працівників і спеціалістів підприємства щодо створення безпечних і нешкідливих умов праці, усунення причин виробничого травматизму і профзахворювань,

встановлювала їх відповідальність за порушення законодавства про охорону праці. Передбачено вимоги щодо співробітництва працівників з власником (і навпаки) у справі поліпшення охорони праці та усунення наявних недоліків.

Власникові немає потреби очікувати розроблення будь-яких положень або методичних коментарів щодо створення СУОП на підприємстві, а треба видати необхідні накази, створити відповідні служби, призначити відповідальних осіб

за вирішення конкретних питань охорони праці, затвердити посадові інструкції, і встановити контроль за функціонуванням СУОП. Якщо цього не зроблено, власник (керівник підприємства) залишає тільки за собою відповідальність за можливі порушення законодавства та їх наслідки.

Управління охороною праці на підприємстві – це сукупність дій службових осіб, що здійснюються для поліпшення стану охорони праці або підтримання його на певному рівні відповідно до заданих вимог.

Управління охороною праці на підприємстві здійснюють:

- власник (керівник) підприємства;
- служба охорони праці;
- керівники всіх рівнів у підпорядкованих ним підрозділах.

У підготовці, прийнятті і реалізації управлінських рішень беруть участь усі службові особи підприємства.

В управлінні охороною праці беруть участь також працівники, профспілки, уповноважений і комісія з охорони праці підприємства, фонд соціального страхування від нещасних випадків.

На невеликих власних підприємствах всю роботу по управлінню охороною праці повинен здійснювати сам власник підприємств.

Обов'язки, права та відповідальність посадових осіб за виконання покладених на них функцій з питань охорони праці передбачаються в посадових обов'язках.

Одним з першочергових завдань усіх органів державного управління і нагляду за охороною праці слід вважати сприяння створенню ефективно

діючої СУОП виробничого рівня на кожному підприємстві, в установі, організації. Згідно з Законом "Про охорону праці" роботодавець зобов'язаний створювати у кожному структурному підрозділі та на робочому місці умови праці відповідно до вимог нормативних актів, а також забезпечувати дотримання прав працівників, гарантованих законодавством про охорону праці.

З цією метою роботодавець забезпечує функціонування системи управління охороною праці на підприємстві, для чого:

- створює відповідні служби і призначає посадових осіб, які вирішують конкретні питання охорони праці, затверджує інструкції про їхні обов'язки, права і відповідальність за виконання покладених на них функцій;
- розробляє за участі профспілок і реалізує комплексні заходи для дотримання встановлених нормативів з охорони праці, впроваджує прогресивні технології, досягнення науки і техніки, засоби механізації та автоматизації виробництва, вимоги ергономіки, позитивний досвід з охорони праці тощо;
- забезпечує усунення причин, що викликають нещасні випадки, професійні захворювання, контролює виконання профілактичних заходів, визначених комісіями на основі підсумків розслідування цих причин;
- організовує проведення аудиту охорони праці, лабораторних досліджень умов праці, атестації робочих місць на відповідність нормативним актам з охорони праці в порядку й у терміни, встановлювані законодавством, вживає на основі цих підсумків заходів для усунення небезпечних і шкідливих для здоров'я виробничих факторів;
- розробляє і затверджує положення, інструкції, інші нормативні акти про охорону праці, що діють у межах підприємства і встановлюють правила виконання робіт та поведінки працівників на території підприємства, у виробничих приміщеннях, на будівельних майданчиках, робочих місцях відповідно до державних міжгалузевих і галузевих нормативних актів з

охорони праці, забезпечує безкоштовно працівників нормативними актами з охорони праці;

- здійснює постійний контроль за дотриманням працівниками технологічних процесів, правил роботи на машинах, устаткуванні та з іншими засобами виробництва, за використанням засобів колективного й індивідуального захисту, виконанням робіт з охорони праці;

- організовує пропаганду безпечних методів праці.

Роботодавець за свої (підприємства) кошти організовує медичні огляди працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці. Медичні огляди проводяться при прийомі на роботу (попередній), протягом трудової діяльності (періодичний), при необхідності проведення професійного відбору, а також щорічно-обов'язковий медичний огляд осіб у віці до 21 року [11].

РОЗДІЛ 5 ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Охорона навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки суспільства і збереження природного середовища життєдіяльності населення є головними умовами стійкого економічного та соціального розвитку України. З цією метою держава самостійно здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження живої і неживої природи. Така політика спрямована на забезпечення гармонійної взаємодії суспільства і природи, раціонального використання, ефективної охорони і вчасного відтворення природних об'єктів.

Закріплення цих вимог в екологічному законодавстві визначає правові, економічні та соціальні основи організації і здійснення охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутнього поколінь.

Основним джерелом екологічного законодавства і права є Конституція України. У ст. 16 Конституції передбачається, що забезпечення екологічної безпеки і підтримка екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи — катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави. А ч. 1 ст. 50 Основного Закону країни закріплює положення про те, що кожний громадянин має право на безпечне для життя і здоров'я навколишнє середовище та відшкодування заподіяної порушенням цього права шкоди. Ці основні вимоги Конституції є головними складовими для подальшого розвитку і належного функціонування нормативно-правової бази екологічного законодавства.

Екологічне законодавство України. Екологічне законодавство України складається із Законів України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про охорону атмосферного повітря", "Про природно-заповідний фонд України", "Про тваринний світ", "Про рослинний світ", "Про екологічну експертизу" та інших законодавчих актів.

До екологічного законодавства належать також Закон "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи", Закон "Про статус і соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи", постанова Верховної Ради України "Про невідкладні заходи щодо захисту громадян України від наслідків Чорнобильської катастрофи" та інші спеціальні законодавчі акти, присвячені зниженню впливу цієї планетарної катастрофи на життя і здоров'я населення країни та світового співтовариства.

Основні принципи охорони навколишнього природного середовища. Екологічним законодавством визначено й основні принципи охорони навколишнього природного середовища. До них належать:

- пріоритетність вимог екологічної безпеки й обов'язковість дотримання екологічних стандартів;
- гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я людей;
- випереджаючий характер заходів з охорони навколишнього природного середовища;
- науково обґрунтоване узгодження економічних, екологічних та соціальних інтересів суспільства;
- використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенних змін території проживання населення;
- прогнозування стану навколишнього середовища й обов'язковість екологічної експертизи;
- демократизм при ухваленні рішень, що впливають на стан навколишнього природного середовища і формування в населення екологічного світогляду;
- стягування плати за забруднення навколишнього середовища і погіршення якості природних ресурсів;
- компенсація збитків, заподіяних порушенням екологічного законодавства та деякі інші принципові вимоги.

Принципи охорони навколишнього природного середовища як основні засади правового регулювання взаємодії суспільства з природою істотно впливають на визначення екологічної правосуб'єктності державних органів і громадян країни.

Управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. Управління в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється державними органами виконавчої влади загальної і спеціальної компетенції.

Загальні функції управління в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснює Кабінет Міністрів України, який забезпечує розробку загальнодержавних і регіональних екологічних програм, регламентує порядок визначення плати та її граничних розмірів за користування природними ресурсами, ухвалює рішення про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду, припиняє або забороняє діяльність підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності та підпорядкування в разі порушення ними вимог екологічного законодавства і виконує інші управлінські функції в галузі охорони навколишнього середовища.

Спеціальним державним органом управління в галузі охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів за чинним законодавством є Міністерство охорони навколишнього природного середовища і ядерної безпеки, його місцеві органи екобезпеки та інші соціальне уповноважені державні органи.

До компетенції цього міністерства та його місцевих органів належать: здійснення державного контролю за використанням і охороною земель, надр, поверхневих та підземних вод, атмосферного повітря, лісів і не лісної рослинності, тваринного світу, морського середовища, континентального шельфу та виняткової морської економічної зони, дотримання норм екологічної безпеки, здійснення державної екологічної експертизи, організація і ведення моніторингу природного середовища, керівництво

заповідною справою в країні, складання протоколів і розгляд справ про адміністративні правопорушення, а також звернення з позовами про відшкодування збитків і втрат, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього середовища тощо.

Основні завдання управління:

- реалізація державної екологічної політики, спрямованої на забезпечення ефективного використання та відтворення природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки, захист життя і здоров'я населення від негативного впливу господарської та іншої діяльності незалежно від форм власності;

- державний контроль за додержанням вимог екологічного законодавства підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та громадянами, іноземними юридичними і фізичними особами на відповідній території, додержанням екологічних вимог у пунктах пропуску через державний кордон;

- інформування населення через засоби масової інформації про екологічний стан навколишнього природного середовища на відповідній території, в тому числі стан екологічної безпеки об'єктів господарської та іншої діяльності;

- організація проведення державної екологічної експертизи [10].

ВИСНОВКИ

В процесі дослідження проведена оцінка ефективності управлінських дій щодо формування збалансованого землекористування в контексті сталого розвитку.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є Вороцівський старостинський округ Івано-Франківської селищної громади Яворівського району Львівської області.

Загальна площа території старостинського округу становить 2007,0 га. Аналіз інформативної бази показав, що в Вороцівському старостинському окрузі найбільшу територію займають землі сільськогосподарського призначення – 70,91 %, розораність яких складає 57 %, сільськогосподарська освоєність території становить 71 %, лісистість території складає 20 %.

Аналізуючи природно-кліматичні умови, можна зробити висновок, що в цілому вони сприятливі для вирощування районованих сільськогосподарських культур.

Найбільш поширеними ґрунтами на території старостинського округу є дерново-підзолисті глеюваті супіщані та зв'язнопіщані на делювіальних суглинках, які становлять 7,72% та 11,25% відповідно.

Більше половини земель Вороцівського старостинського округу (60,66%) знаходиться у державній формі власності. У приватній власності перебуває 39,34% земель. Відповідно до відомостей відділу Держгеокадастру у Яворівському районі, земель комунальної власності у старостинському окрузі не виділено.

Задля оцінки впливу складу угідь на екологічну стабільність території Вороцівського старостинського округу ми розрахували коефіцієнти екологічної стабільності землекористувань та антропогенного навантаження.

Результати розрахунків свідчать, що розмір коефіцієнта екологічної стабільності території Вороцівського старостинського округу змінився з екологічно нестабільного ($K_{\text{ек.ст.}} = 0,33$ (табл.3.4), на стабільно нестійкий ($K_{\text{ек.ст.}}$

– 0,50 (табл.3.6), а коефіцієнт антропогенного навантаження змінився на помірний. Дані трансформації екологічної стабільності та рівня антропогенного навантаження відбулись після переведення 336,4 га угідь, зокрема з ріллі зі торфовищами, змитими та розмитими ґрунтами у покращенні сіножаті (193,0 га) та покращенні пасовища (143,4 га).

Рекомендований перерозподіл сільськогосподарських угідь частково вдосконалив екологічну ситуацію завдяки збільшенню екологічно стійких угідь на території старостинського округу, оскільки вони сприятливо впливають на екологічний стан земель старостинського округу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєва Т. А., Чигрин О. Ю., Івахненко О. М. Стале аграрне землекористування в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». 2021. № 1. С. 244–253. DOI: <https://doi.org/10.21272/1817-9215.2021.1-27>
2. Грещук Г. І. Нормативно-правове регулювання сталого використання земель сільськогосподарського призначення. Вісник економічної науки України. 2022. № 1. С. 26–31. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).26-31](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).26-31)
3. Земельний кодекс України Кодекс України; Кодекс, Закон від 25.10.2001 № 2768-III
4. Зінчук Т. О., Данкевич В. Є. Європейський досвід формування ринку сільськогосподарських земель. Економіка АПК. 2016. № 12. С. 84–92. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/7346/3/EAPK_2016_12_84-92.pdf
5. Іванишин В. В., Дудзяк О. А. Вплив земельної реформи на розвиток сільських територій. Формування ринкових відносин в Україні. 2018. № 10. С. 76–81. DOI: 10.5281/zenodo.1689933.
6. Корогод О. Врятувати українську землю. Як війна впливає на стан ґрунтів і що чекає на органічне виробництво. Економічна правда. 11.05.2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/col-a umns/2023/05/11/700021/ 6>
7. Кошель А. О. Міжнародний досвід оцінки та оподаткування земель сільськогосподарського призначення. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 6. С. 588–590. URL: [http:// global-national.in.ua/archive/6-2015/119.pdf](http://global-national.in.ua/archive/6-2015/119.pdf)
8. Левек Р., Ходаківська О., Юрченко І. Моделі регулювання ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в країнах Європейського Союзу. Економіка АПК. 2017. № 10. С. 5–13. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/eapk_2017_10_p_5_97-5-12.pdf

9. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку / Ш. І. Ібатулін, О. В. Степенко, О. В. Сакаль [та ін.]. Київ : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 52 с. URL: https://ecos.kiev.ua/share/upload/Mehaizmy_upravlinnya_zemelnyumu_vidnosynamy.pdf
10. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. – К. : Центр екологічної освіти та інформації, 2022. – 254 с.
11. Охорона праці в галузі [Текст] : навч.пос./ М. М. Сакун, І. І. Дядько, – Одеса: Центр Медіа, 2012. – 76 с.
12. Павлів О. В. Міжнародний досвід регулювання земельних відносин та його адаптація в Україні. Демократичне врядування. 2023. Вип. 2. С. 172–185. DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2023.02.172>
13. Про ринок земель: Закон України від 07.12.2011 р. (проект). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=41981.
14. Сахалюк А. В. Основні аспекти раціонального використання земельних ресурсів. Актуальні питання землекористування та туризму в контексті сталого розвитку України: матеріали III Всеукр. студентської наук.-практ. конф. Дубляни, 18 квітня 2024 р. – Львів : Львівський національний університет природокористування, 2024. – 49-51 с.
15. Сахалюк А. В. Просторова організація території населених пунктів. Студентська молодь і науковий прогрес: матер. Міжнар. студ. наук. форуму, 4 – 6 жовт. 2023 р, Львів: ЛНУП, с. 166.
16. Сплодитель А., Голубцов Л., Чумаченко С., Сорокіна Л. Вплив війни росії проти України на стан українських ґрунтів. Результати аналізу. Київ : Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2023. 32 с. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosiisummary.pdf>

17. Ступень Р., Ступень Н., Ступень О. Методика організації використання та охорони земельних ресурсів в умовах децентралізації влади: матеріали XXII Міжнародного науково-практичного форуму «Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій», 5-7 жовтня 2021 року Львів - Дубляни, Україна. С. 9-11.

18. Ступень Р. М., Ступень О. І., Ступень Н. М. Стратегічна модель функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції "Використання та охорона земельних ресурсів: актуальні питання науки і практики" (19 травня 2021 року), 2021. – с. 114-116.

19. Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М., Третяк Н. А. Територіально-просторове планування: базові засади теорії, методології, практики : монографія. Біла Церква : Білоцерківдрук, 2021. 142 с.

20. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціоналізації, практики : монографія / А. М. Третяк, В. М. Третяк, Р. М. Курильців та ін. Біла Церква : Білоцерківдрук, 2021. 227 с. 3

21. Щепак В., Вітрик В. Відновлення земель – важливе стратегічне завдання сталого розвитку територій. Просторове планування для майбутнього України : зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 20 травня 2023 р.). Панель 2. Геодезія, землеустрій та геоінформаційні технології. Полтава : Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2023. С. 184– 188. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/12864/1/zbirnyk%2026%20%20трав%202023-184-186.pdf>

22. Lypchuk V., Hnatyshyn L., Prokopyshyn O. Improve-ment of the Mechanisms of Land Use of Farming Enterprises in Ukraine. Scientific Papers. Seria "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development". 2019. Vol. 19. Iss. 3. P. 379–386. URL: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.19_3/Art48.pdf